

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

О. Скринник, С. Січка

ПРОГРАМА
ФАКУЛЬТАТИВНОГО КУРСУ
«СХОДИНКИ ОРФОГРАФІЇ»
(5 (6) клас)

м. Черкаси
2019

**ПРОГРАМА
ФАКУЛЬТАТИВНОГО КУРСУ
«СХОДИНКИ ОРФОГРАФІЇ»
ДЛЯ УЧНІВ 5 (6) КЛАСУ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

(Схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладах.
Лист ІМЗО № 2.1/12-Г-898 від 22.12.2019р.).

Автори:

О.М. Скринник, учитель української мови і літератури Черкаської загальноосвітньої школи I – III ступенів № 19 Черкаської міської ради.

С.І. Січкач, завідувач лабораторії гуманітарних дисциплін комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради».

Рецензенти:

А.А. Таран, доцент кафедри українського мовознавства і прикладної лінгвістики Навчально-наукового інституту філологічних наук Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат філологічних наук.

Л.М. Вакуліна, учитель української мови і літератури Червонослобідської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 2 Черкаської районної ради, заслужений учитель України.

Навчальна програма складена з урахуванням вимог Державного стандарту загальної середньої освіти та відповідно до державної програми з української мови.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Сучасний підхід до мовної освіти потребує формування всебічно розвиненої, духовно багатой особистості, спроможної на соціальну адаптацію і репрезентацію власної індивідуальності засобами рідної мови. На це орієнтують Національна доктрина розвитку освіти в Україні; Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, програма з української мови.

Програма факультативного курсу «Сходинки орфографії» розрахована на учнів 5 (6) класу загальноосвітніх навчальних закладів, які прагнуть підвищити мовну грамотність і мовну культуру. Програма курсу має чітко виражений практичний аспект.

Пропонований курс, пов'язаний із вивченням української мови в школі, передбачає опору на набуті знання з мови, свідоме застосування лінгвістичних знань.

Основна мета факультативного курсу:

— сприяти засвоєнню учнями орфографії рідної мови відповідно до норм сучасної української літературної мови;

— формувати й удосконалювати орфографічні уміння й навички на основі засвоєння системи загальноприйнятих способів передачі мови на письмі;

— доречно й правильно вживати слова в мовленні з урахуванням їхніх стилістичних особливостей;

— розуміти необхідність практичного оволодіння правилами орфографії;

— заохотити до самоосвіти.

Факультативний курс розраховано на вивчення у 5 (6) класі протягом навчального року (34 год., одне заняття на тиждень).

Зміст навчального матеріалу та вимоги до навчальних досягнень учнів

Усього – 34 год. На тиждень – 1 год.

№	К-сть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	1	<p style="text-align: center;">Вступ</p> <p>Подорож до країни Орфографії. Загальне уявлення про орфографію як розділ мовознавства. Зв'язок орфографії з іншими розділами науки про мову. Види орфограм. Орфографічне правило. Орфографічний словник.</p>	<p>Учень: знає предмет вивчення орфографії; розуміє зв'язок орфографії з іншими розділами науки про мову.</p>
2	2	<p>Велика буква. Велика буква у власних назвах. Поглиблення вивченого про велику букву і лапки у власних назвах. Зв'язок із лексикологією і морфологією: розрізнення іменників – власних та загальних назв.</p>	<p>Учень: розпізнає вивчену орфограму в словах; уміє розпізнавати орфографічні помилки і виправляти їх.</p>
3	1	<p>Правила переносу слів. Основні правила переносу. Перенос буквосполучень –ьо– та –йо–. Склад. Правила складоподілу (повторення). Зв'язок із морфемікою: поділ слова на значущі частини.</p>	<p>Учень: знає основні правила переносу; уміє записувати слова, вказуючи можливі варіанти переносу.</p>
4	1	<p>Звукове значення букв я, ю, є, ї. Можливий звуковий запис букв я, ю, є, ї. Повторення правил фонетичної транскрипції. Орфоепічна помилка (практично). Складні випадки наголошування слів. Співвідношення букв і звуків у слові. Зв'язок із фонетикою та графікою: позначення звуків на письмі. Орфоепічний словник.</p>	<p>Учень: розрізняє звукове значення букв я, ю, є, ї у слові; уміє записувати слова фонетичною транскрипцією; правильно вимовляє звуки, що позначаються йотованими буквами, наголошує слова.</p>
5	2	<p>Звуки мови і звуки мовлення. Голосні і приголосні звуки. Приголосні тверді і м'які, дзвінкі і глухі. Вимова звуків, що позначаються буквами <i>г</i> та <i>з</i>. Зв'язок із графікою: Позначення звуків мовлення на письмі. Алфавіт (абетка).</p>	<p>Учень: розрізняє звуки мови і звуки мовлення; правильно називає букви і звуки; уміє розпізнавати звуки голосні і приголосні, дзвінкі і глухі, тверді і</p>

			м'які.
6	2	<p>Ненаголошені <i>e, u</i>. Способи перевірки літер, що позначають ненаголошені голосні. Вимова наголошених і ненаголошених голосних. Ненаголошені голосні <i>[e]</i> <i>[u]</i>, <i>[o]</i> у коренях слів. Ненаголошені голосні, що не перевіряються наголосом. Усунення орфографічних помилок. Орфоепічна помилка. Фонетична транскрипція (практично). Орфографічний словник. Зв'язок із фонетикою: наголошені та ненаголошені голосні.</p>	<p>Учень: розпізнає ненаголошені голосні в словах; правильно вимовляє голосні, що уподібнюються; пояснює правила написання ненаголошених голосних; уміє записувати фонетичною транскрипцією слова із ненаголошеними голосними.</p>
7	2	<p>Вимова приголосних звуків. Уподібнення приголосних. Вимова дзвінких та глухих приголосних. Уподібнення за дзвінкістю-глухістю. Тверді, м'які та пом'якшені приголосні. Уподібнення за м'якістю. Вимова буквсполучень <i>-ться, -шся, -тч, -жці, -шці, -зці</i> та ін. Орфоепічна помилка. Фонетична транскрипція (практично). Орфоепічний словник.</p>	<p>Учень: розпізнає в мовленнєвому потоці приголосні, що уподібнюються; розрізняє дзвінкі та глухі приголосні, правильно їх вимовляє; пояснює випадки уподібнення за допомогою вивчених правил; уміє записувати фонетичною транскрипцією слова із приголосними, що уподібнюються</p>
8	1	<p>Чергування <i>у-в, і-й</i>. Дія в мові закону милозвучності. Поняття про чергування та його причини. Основні випадки чергування <i>у-в, і-й</i>. Випадки, коли чергування змінює лексичне значення слова.</p>	<p>Учень: розрізняє випадки чергування <i>у-в, і-й</i>; уміє знаходити помилки на вивчене орфографічне правило і виправляти їх; знає про дію закону милозвучності в українській мові й уміє його проілюструвати за допомогою самостійно дібраних прикладів.</p>

9	1	<p><i>Практичне заняття №1.</i> Орфографічний практикум. Застосування набутих знань на практиці. Вироблення практичних навичок. Корегування орфографічних помилок. Культура мовлення: правильна вимова наголошених і ненаголошених голосних. Використання логічного наголосу для виділення у вимові смислового навантаження. Слова з подвійним наголосом.</p>	<p>Учень: Застосовує теоретичні знання на практиці.</p>
10	1	<p>Спрощення в групах приголосних. Дія закону милозвучності в українській мові. Найбільш поширені буквосполучення, у яких відбувається спрощення. Слова-винятки. Повторення вивченого з морфеміки і словотвору. Фонетична транскрипція (практично). Зв'язок із фонетикою: співвідношення звуків і букв у словах, де спрощення не відбувається на письмі.</p>	<p>Учень: розпізнає явища спрощення в групах приголосних у словах; пояснює написання слів за допомогою вивчених правил; визначає випадки, коли спрощення відбувається тільки у вимові слів; знає слова-винятки</p>
11	1	<p>Найпоширеніші випадки чергування голосних звуків. Умови для чергування голосних у коренях та суфіксах. Чергування [o]-[a], [e]-[i], [e]-[u], [o][e]-[i], [e]-[o] після шиплячих. Повторення вивченого з будови слова. Спільнокореневі слова та форми слова. Орфоепічна норма.</p>	<p>Учень: розпізнає явища чергування голосних звуків; пояснює вибір необхідного звука за допомогою вивчених правил; уміє знаходити в тексті помилки і виправляти їх.</p>
12	1	<p>Найпоширеніші випадки чергування приголосних. Чергування <i>г-ж-з, к-ч-ц, х-ш-с</i>. Загальні закономірності чергування приголосних. Спільнокореневі слова та форми слова. Повторення вивченого з морфології: іменник, прикметник, дієслово. Орфографічний словник.</p>	<p>Учень: розуміє загальні закономірності чергування приголосних звуків; пояснює вивчені орфограми за допомогою правил; уміє правильно вимовляти слова із чергуваннями.</p>

13	2	<p>Позначення м'якості приголосних на письмі. Позначення м'якості приголосних на письмі буквами <i>ь, і, я, ю, є</i>. Сполучення <i>ьо, йо</i>. Основні правила вживання знака м'якшення. Слова-винятки. Передача м'яких приголосних звукописом. Корегування орфографічних помилок. Повторення: будова слова, уподібнення за м'якістю. Орфографічна помилка (практично).</p>	<p>Учень: розпізнає вивчену орфограму і пояснює її за допомогою правил; правильно пише слова з орфограмою «М'який знак»; знаходить і виправляє помилки на вивчену орфограму.</p>
14	2	<p>Правила вживання апострофа. Правильна вимова і написання слів з апострофом. Повторення: звукове значення букв <i>я, ю, є, і</i>; будова слова, тверді та м'які приголосні. Слова-винятки. Фонетична транскрипція (практично). Орфографічний словник.</p>	<p>Учень: розпізнає вивчену орфограму і пояснює її за допомогою правил; правильно пише слова з орфограмою «Апостроф»; знаходить і виправляє помилки на вивчену орфограму; знає випадки позначення апострофом твердої вимови приголосних перед буквами <i>я, ю, є, і</i>; уміє обґрунтовувати за допомогою правил.</p>
15	2	<p>Подвоєння внаслідок збігу та на позначення подовжених приголосних. Збіг приголосних на межі значущих частин слова. Подовження м'яких приголосних в іменниках, прикметниках, прислівниках. Повторення: словотвір, будова слова, морфологія. Орфоепічна норма. Орфографічна транскрипція (практично).</p>	<p>Учень: розпізнає вивчену орфограму і пояснює її за допомогою правил; правильно пише слова з орфограмою «Подвоєння»; знаходить і виправляє помилки на вивчену орфограму; уміє записувати фонетичною транскрипцією слова з подвоєнням.</p>
16	1	<p><i>Практичне заняття № 2.</i> Орфографічний тренінг. Вироблення практичних умінь і навичок. Робота з текстом.</p>	<p>Учень застосовує здобуті знання на практиці</p>

		Редагування слів із вивченими орфограмами. Усунення помилок на вивчені правила. Культура мовлення: засвоєння складних випадків слововживання; розрізнення слів на зразок незлічений – незліченний та подібних.	
17	3	Написання слів, що увійшли в українську мову з інших мов. Подвоєння в запозичених словах – власних та загальних назвах. Слова-винятки. <i>и, і</i> у словах іншомовного походження. Правило «дев'ятки». Вживання апострофа і м'якого знака у запозичених словах. Лексикологія: запозичені та власне українські слова. Словник іншомовних слів.	Учень: розпізнає запозичені слова із вивченими орфограмами; пояснює написання слів за допомогою вивчених правил; знає винятки на вивчені правила.
18	3	Правопис префіксів <i>при-, пре-; з-(с-); роз-, без-</i> та ін.. Правильна вимова префіксів. Написання префіксів із ненаголошеними <i>Е, И</i> . Вимова префіксів <i>З- (С-)</i> . Повторення: будова слова, словотвір, орфоепічна норма, лексичне значення слова.	Учень: розпізнає вивчену орфограму і пояснює її за допомогою правил; правильно пише слова з орфограмою «Правопис префіксів»; знаходить і виправляє помилки на вивчену орфограму.
19	3	<i>Уроки грамотності.</i> Застосування набутих протягом курсу знань на практиці. Складні випадки правопису. Робота з текстом. Формування правописних умінь і навичок. Морфемний та фонетичний розбір слова.	Учень: застосовує здобуті знання у нестандартних завданнях, виконує вправи узагальнювального та творчого характеру; усвідомлює місце вивчених орфограм у загальній мовній системі; уміє робити доповідь на лінгвістичну тему.
20	2	Повторення вивченого за рік. Підсумкові заняття	
Усього – 34 години			

Рекомендована література

1. Академічний курс сучасної української літературної мови. Орфографія (за редакцією Білодіда). — К.: Вища школа.
2. Бардаш М.В. Навчання орфографії у восьмирічній школі. — К., 1966.
3. Беляєв О.М. та ін. Методика вивчення української мови в школі. — К., 1987. — с.166-180.
4. Блик О. П. Практикум з української мови. Орфографія. — К., 1979.
5. Болтівець С. Психологія диктанту // Дивослово. — 1994. — с.16-22.
6. Бондаренко О. А. Українська мова. — К., 1991.
7. Векслер Р.П. Орфографічний словник і навчання правопису//УМЛШ. — 1981. — №10.
8. Горбачук В.Т. Види диктантів і методика їх проведення. — К., 1989.
9. Гревцева Т. , Надточій О. Алгоритмічний підхід до розв'язання складних питань орфографії // Дивослово. — 1998. — №2. — с.22-24.
10. Грибіниченко Т.О. Збірник диктантів з української мови. — К., 1998.
11. Гулицька М. Роздуми про психологію викладання мови // УМЛШ. — 1992. — №1. — с.50-54.
12. Дорошенко О.А. Навчальні диктанти інформаційної дії // УМЛШ. — 1990. — №11. — с.6-9.
13. Дудик П. С. Українська мова. — К., 1993.
14. Козачук Г.О. Підвищення грамотності учнів. — К., 1995. Козачук Г. О. Українська мова. — К., 1991.
15. Козачук Г. О., Шкиратян Н. Г. Практичний курс української мови. Довідник. — К., 1993.
16. Козачук Г.О. Підвищення грамотності учнів. — К., 1995.
17. Коломійченко О.Ф. До проблеми підвищення орфографічної грамотності учнів // УМЛШ.- 1990. - №4. — С.63.
18. Комендант С.С. Диктант для старшокласників // Дивослово. — 1997. — №11. — с.33-37.
19. Кошарна О. Засіб підвищення грамотності учнів // Дивослово. — 1999. — №7. — с.34-36.
20. Лобода В.В., Скуратівський Л.В. Українська мова в таблицях // Довідник. — К., 1993.
21. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах /За ред.. Пентилюк М.І. — К., 2000.
22. Методика навчання української мови в сер. осв. закладах / за ред. М.І. Пентилюк. — К., 2005.
23. Миколин М.М. Крок до грамотності / роздум з приводу уроків роботи над помилками // УМЛШ. — 1990. — №6. — с.18-21.
24. Нікішина Т. В. Уроки-практикуми з української мови у 10 класі. — Харків, 2008.
25. Олійник І.С. та ін. Методика викладання української мови в середній школі. — К., 1979. — с.192-215.
26. Олійник І.С., Білоусенко Л.І. та ін. Методика викладання української мови. Практичні та лабораторні заняття. — К., 1975. — С.94-114.

27. Олійник О. Цариця орфографія. – К., 1996.
28. Пазяк О. З історії літери г // Урок української. – 2002. – №10. – с.22.
29. Петруня М.К. Навчальні диктанти (5-8 класи) // Дивослово. – 1998. – №5. – с.29-38.
30. Потапенко О.І., Потапенко Г.І. Методика викладання української мови. Практикум. – К., 1998. – С.68-77.
31. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах / За ред.. М.Пентилюк. – К., 2003.
32. Синиця І.О. Психологія писемної мови учнів 5-8 класів. – К., 1965.
33. Тоцкий П.С. Орфографія без правил. – М., 1991.
34. Український правопис (4-е вид. Випр. і доп.). – К., 1996.
35. Хом'як І.М. Зв'язок у вивченні орфографії зі структурними рівнями української мови: навчально-методичний посібник для здобувачів наукового ступеня і студентів української філології, рекомендовано до друку МОН України / І.М. Хом'як. — Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2011. — 124 с.
36. Хом'як І. Визначення орфограми у писемному мовленні // Дивослово. – 2000. – с.29-31.
37. Хом'як І. Навчання орфографії в сучасних умовах // УМЛШ. – 1999. – №2. – с.4-6.
38. Хом'як І. Навчання орфографії у зв'язку зі словотвором // Урок української. – 2002. – №7.
39. Хом'як І. Зв'язок у вивченні орфографії та граматики // Урок української. – 2002. – №9.
40. Шевчук С. В. Разом, окремо, через дефіс. Словник-довідник. — К., 2003.
41. Шкурятяна Н.Г. Методика вивчення орфографії. – К., 1966.
42. Шкурятяна Н.Г. Методика вивчення орфографії: Посібник для вчителів. – К., 1985.
43. Юшук І. П. Практикум з правопису української мови. — К., 1997, 2000
44. Яворська С. Орфографічний розбір як вправа // Дивослово. – 1997. – №4. – с.18-19.
45. Яворська С. Система роботи над орфографічними помилками//Дивослово. – 1998. – №3. – с.22-24.